

Joanna M. Łukasik*
Roman Solecki**

AKTYWNOŚĆ MŁODZIEŻY W INTERNECIE A RELACJE Z RODZICAMI. WSKAZANIA DLA NAUCZYCIELI DO PEDAGOGIZACJI RODZICÓW

Wprowadzenie

Narastające tendencje indywidualizacji¹ ludzkiego życia, jakie zaszły na skutek licznych zmian politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych w ostatnich dekadach, doprowadziły do zmian w strukturze rodziny, pozycji małżonków względem siebie oraz w sposobie pełnienia ról rodzicielskich (Rostowska 2009, s. 140). Współczesna rodzina uwikłana w życie w „nieustanie zmiennej rzeczywistości” (Zwoliński 2008, s. 314), poddawana jest ciągłym przeobrażeniom (tamże). Jest to efekt pojawiającego się na skutek zmian „nowego, nieprzejrzystego ładu społecznego, w którym sytuacja społeczno-kulturowa prowadzi do pozbawienia ludzi pewności, braku zakorzenienia w przeszłości, dysonansów moralno-etycznych i wielości wzorów życia” (Piorunek 2006, s. 63). Można zatem powiedzieć, że życie w świecie zmiany odbywa się „kosztem wspólnej relacji i bliskości międzyludzkiej” (tamże). Coraz mniej w rodzinie osoby rozmawiają twarzą w twarz, zaś komunikowanie z udziałem nowoczesnych technologii wypiera komunikację bezpośrednią (Bocheńska-Włostkowska 2009, s. 15). To utrudnia wytwarzanie prawdziwych więzi i relacji osobowych, zaś w przypadku rodziny, komunikacji rodzic-dziecko, również wychowania. Jak podkreślają socjologowie,

***Joanna M. Łukasik** – doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie pedagogiki, profesor nadzwyczajny, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie; zainteresowania naukowe: pedeutologia, praca zawodowa i życie osobiste nauczycieli; e-mail: joanna.lukasik@com-4t.pl

****Roman Solecki** – doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie; zainteresowania naukowe: funkcjonowanie młodzieży w cyberprzestrzeni oraz profilaktyce integralnej; e-mail: roman.solecki@gmail.com

¹Proces indywidualizacji w odniesieniu do rodziny ma dwa wymiary: zewnętrzny i wewnętrzny. Pierwszy oznacza, że proces ten prowadzi do oddalania się, izolacji rodziny od szerszych społeczności, w tym od szerszej grupy pokrewieństwa, która traci swoją poprzednią ważność. Wymiar wewnętrzny łączy się z autonomizacją członków rodziny (spędzanie czasu poza rodziną, udział dzieci w środowisku pozarodzinnym z uwagi na wydłużający się proces kształcenia) (Kwak 2005, s. 24, Szymański 2014, s. 29-50).

rodzina współczesna zmienia się więc zarówno z punktu widzenia zewnętrznej struktury, jak i wewnętrznych układów relacji międzyosobowych (Kwak 2005, s. 68; Jamieson 2008). Współczesnej rodzinie, aby mogła prawidłowo funkcjonować – potrzebna jest wiedza na temat zmian w niej zachodzących szczególnie w odniesieniu do wychowywania dzieci.

Celem niniejszego artykułu jest określenie – w odniesieniu do prowadzonych badań – w jakim zakresie relacje z rodzicami decydują o podejmowaniu aktywności w internecie przez dorastającą młodzież, a następnie w tym kontekście nakreślenie zadań, jakie stoją przed nauczycielem odpowiedzialnym za pedagogizację rodziców oraz potencjalnych obszarów tej formy edukacji rodziców we współczesnej szkole.

Rodzina w cyfrowym świecie

Rodzina najczęściej lokowana jest na pierwszym miejscu w hierarchii grup społecznych, instytucji, środowisk społeczno-wychowawczych. Zajmuje centralne miejsce w życiu człowieka, jest pierwszym i najstarszym jego środowiskiem, powszechnym wymiarem ludzkiego życia i najbardziej trwałym, jest celem (wartością) samym w sobie i nie jest do zastąpienia jakąś inną formą życia (Majkowski 1997, s. 23-25). Jednakże na skutek zmian, jakie zachodzą we współczesnym świecie badacze mówią o trendach przemiany rodziny (Kwak 2005), inni również o jej kryzysie (zob.: Kocik 2006; Kwak 2005; Kawula 2003; Pikuła 2014; Zwoliński 2014). Anthony Giddens zalicza do nich: zmniejszanie się wpływu grup krewnych, wolny wybór współmałżonka, wzrost uprawnień kobiet dla podejmowania decyzji w rodzinie, wzrastający poziom zatrudnienia kobiet poza domem, poszerzanie zakresu swobody seksualnej w społeczeństwach, które były restrykcyjne, trend w kierunku rozwoju praw dzieci (Giddens 2008).

Mimo iż rodzina zmienia się, nadal ma znaczący wpływ na losy ludzkie i funkcjonowanie człowieka. Niestety, zachodzące w niej od lat procesy przemian odebrały część funkcji jej przypisanych i „pozostawiły ją jako wysoko wyspecjalizowaną instytucję tylko z dwoma podstawowymi funkcjami – opiekania się i wychowywania dzieci oraz zabezpieczenia swoich członków pod względem emocjonalnym i towarzyskim” (Kwak 2005, s. 38-39). Zatem nie tylko zmniejszył się zakres realizowanych funkcji, ale, jak zauważa Anna Kwak, te podstawowe „nie są pełnione tak dobrze jak w przeszłości” (tamże, s. 39), stąd tak ważna funkcja opiekuńcza i wychowawcza instytucji edukacyjnych.

Szczególnie z perspektywy wychowania należy zwrócić uwagę na zmiany relacji wewnętrznych w rodzinie, głównie zaś stosunków między rodzicami i dziećmi (Kwak 2002, s. 25), będących bezpośrednim efektem procesu

indywidualizacji charakterystycznego dla współczesnego człowieka. Każdy przejaw indywidualizmu i autonomizacji prowadzi do zróżnicowania relacji i form rodziny (tamże, s. 32), co ma konsekwencje przekładające się na jakość relacji rodzic-dziecko. Są opisywane zmiany, jakie zachodzą w tych relacjach: a) Rodzice stali się świadomi wagi osiągnięć w życiu, dlatego wymagają od swych dzieci uczestnictwa w czynnościach dających im podstawy gromadzenia kapitału ekonomicznego (wykształcenie) i kulturalno-edukacyjnego (dodatkowe zajęcia edukacyjne, udział w szerszym życiu kulturalnym); b) Stosunki między rodzicami i dziećmi stały się odformalizowane, gdy chodzi o styl zwracania się do siebie, sposób wyrażania emocji, formy kontaktu fizycznego i psychicznego, zakres poruszanych tematów; c) Wzrosły jednocześnie wymagania dotyczące uczenia się samokontroli, pozwalające na spontaniczne wyrażanie emocji w kontrolowany sposób; d) Kolejna zmiana wynika z uznania wartości i potrzeby niezależności. Pozwalanie dzieciom na autonomię ma je nauczyć podejmowania samodzielnych wyborów, co jest niezwykle ważne w życiu; e) Indywidualizacja spowodowała wzrost zachowań o charakterze negocjacyjnym w stosunkach rodzice-dzieci. Ogromnego znaczenia nabrała umiejętność komunikacji, wykorzystywania dyskusji, kompromisów. Proces ten ma jednocześnie uczyć i przygotowywać dziecko do odpowiednich form zachowań w relacjach z innymi ludźmi w dalszym życiu (Torrance, za: Kwak 2002, s. 26).

Zmiana zatem w stosunkach między rodzicami i dziećmi wiąże się z nowym podejściem do samego rodzicielstwa oraz inną pozycją dziecka w rodzinie. Badacze uważają, że procesy idące w kierunku większego liberalizmu i symetryczności w relacjach rodzice-dzieci są nieodwracalne, nie negują jednak współistnienia różnych typów tego rodzaju relacji we współczesnym społeczeństwie (Kwak 2002, s. 26).

W tym miejscu należy również zauważyć, że we współczesnej rodzinie przebiegają równoległe dwa rodzaje oddziaływań: bezpośrednie relacje między członkami rodziny i pośrednie poprzez media elektroniczne. Niejednokrotnie te drugie mają znaczący wpływ na pierwsze, a więc relacje w rodzinie. Badacze zauważają, że w wielu rodzinach nowoczesna technologia, nieograniczony dostęp i nieograniczona ilość czasu spędzana w internecie doprowadziła do „wykorzenia” (Giddens 2008, s. 15) z życia społecznego, rodzinnego, „zniszczyła odległość, preferując kontakty szybkie, częste i błyskawiczne, ale tym samym najczęściej płytkie i bez znaczenia dla rozwoju osobowości” (Zwoliński 2014, s. 304). Brak czasu na uczuciowe życie rodzinne powoduje, że stosunki emocjonalne zajmują stosunki rzeczowe (Nowak-Dziemianowicz 2012, s. 17). Człowieka żyjącego wyłącznie w świecie wirtualnym cechuje m.in. brak rozróżnienia między materią martwą a żywą,

niechęć do nawiązywania trwalszych związków z innymi ludźmi, używanie języka bardziej dla manipulacji niż komunikacji (Fromm 1999, s. 384-401). Ponadto, w internecie człowiek poza tym, że jest oderwany od codzienności, zanurzony jest również „w elektronicznej imitacji świata. Rzeczywistość wirtualna może zastąpić prawdziwą, angażując odbiorcę i kreatora bez reszty i dostarczając wszelkich możliwych doznań. Osoba ludzka spotyka się z nieosobą, wytworzoną przez samą siebie, która w doskonały sposób imituje spotkanie” (Zwoliński 2014, s. 305; zob. też: Jonscher 2001). Niejednokrotnie w wirtualnym świecie człowiek gubi osobiste więzi z innymi. Przekonany o wartościowych relacjach wirtualnych, wpada w pułapkę imitacji. Szczególnie dotyczy to ludzi młodych. Powierzchowne i sporadyczne kontakty mylą z przyjaźnią, „ekshibicjonizm z otwartością, a podglądactwo z zainteresowaniem” (tamże, s. 314; zob. też: Manago, Taylor, Greenfield 2014). Jak zauważa badacz, właściwe korzystanie z internetu, a w nim portali społecznościowych dających złudzenie bliskich więzi i relacji pomiędzy ludźmi, „powinno zaczynać się od rzeczywistych relacji, które ewentualnie mogą być podtrzymywane lub odnawiane przez internet. Utopią jest natomiast zawieranie kontaktom internetowym dla budowania bliskich relacji z innymi. Prawdziwe więzi nie zależą bowiem od obecności w internecie” (Zwoliński 2014, s. 314). Zatem przed współczesnymi rodzicami pojawia się niezwykle ważne zadanie – budowania relacji, więzi i prawidłowej komunikacji w świecie realnym, by nie były one zastępowane wirtualnymi.

Dopóki rodzice nie będą w stanie dostarczyć swoim dzieciom jak najwięcej możliwości realizacji naturalnych potrzeb rozwojowych i społecznych w rodzinie, dopóty inne środowiska wychowawcze, zwłaszcza rówieśnicy i cyberprzestrzeń, będą wypełniały tę lukę, nie zawsze oferując konstruktywną formę zastępczą, a często związaną z podejmowaniem zachowań ryzykownych.

Założenia metodologiczne badań

Zainteresowanie problematyką relacji w rodzinie w kontekście funkcjonowania młodzieży w „cyfrowym” świecie przyczyniło się do przeprowadzenia w 2015 roku badań w tym zakresie. Przedmiotem badań uczyniono zatem relacje młodzieży z rodzicami w odniesieniu do motywów podejmowania przez ludzi młodych aktywności w internecie. Celem przeprowadzonych badań była eksploracja i opis relacji młodzieży z rodzicami. Wobec powyższego główny problem badawczy przyjął postać pytania *Jakie są relacje młodzieży aktywnej w internecie z rodzicami?*

Na podstawie dokonanego przeglądu teorii oraz wyników innych badań dotyczących zjawiska aktywności młodzieży w internecie przyjęto na-

stępującą hipotezę *Relacje z rodzicami oddziałują na motywy podejmowania aktywności w internecie*.

Badania przeprowadzono zgodnie z założeniami paradygmatu ilościowego. Zastosowano w nich metodę ankiety (Rubacha 2008, s. 173). Dobór próby był dogodny – wybrane klasy III gimnazjum i klasy III szkół średnich z obszaru województwa małopolskiego, dogodne ze względu na możliwość przeprowadzenia badań przez ankierów. Badaniami objęto 706 osób, 339 mężczyzn i 367 kobiet, w tym: 480 osób z gimnazjum (23 klasy) oraz 226 ze szkół średnich (10 klas). Osoby badane były w wieku 15-20 lat i zamieszkiwały różne typy miejscowości, w tym: wieś – 52,5%; małe miasto (do 100 tys. mieszkańców) – 28,6%; duże miasto (powyżej 100 tys. mieszkańców) – 18,8%.

Przed badaniami właściwymi przeprowadzono badania pilotażowe w dwóch klasach gimnazjalnych, aby ocenić poziom trudności treści *itemów* kwestionariusza ankiety oraz zmierzyć czas potrzebny na jego wypełnienie. Na podstawie uwag otrzymanych ze strony respondentów dokonano korekty kwestionariusza, po której odbyło się spotkanie z ankierami, w celu omówienia procedury badawczej. Następnie ankierzy udawali się do wybranych szkół, gdzie na godzinach do dyspozycji wychowawcy klasowego przeprowadzali badania. Wyniki zostały zakodowane i wprowadzone do arkuszy kalkulacyjnych oraz poddane analizie statystycznej.

Zmienną „motywy podejmowania aktywności w internecie” analizowano za pomocą wskaźnika, jakim były reakcje osób badanych na pozycje kwestionariusza dotyczące deklarowanych motywów korzystania z internetu. Natomiast wskaźnikami dla zmiennej „relacje z rodzicami” były reakcje osób badanych na pozycje kwestionariusza dotyczące relacji z rodzicami.

Motywy podejmowania aktywności w cyberprzestrzeni a relacje z rodzicami – prezentacja wyników badań

Istotne z perspektywy prowadzonych badań było poznanie motywów, które decydują o aktywności internetowej młodzieży w wieku gimnazjalnym oraz ponadgimnazjalnym. Udzielając odpowiedzi na pytanie o motywy, badani mieli do wyboru kafelety motywów wraz z pięciostopniową skalą ważności gdzie: 1 – oznaczało nigdy, a 5 – zawsze. Wyniki zamieszczono w Tabelach 1 i 2.

Tabela 1

Motywy podejmowania aktywności w cyberprzestrzeni przez młodzież gimnazjum

Motywy aktywności	N		Średnia	Odchylenie standardowe
	Ważne	Braki danych		
Nuda	475	5	3,49	1,113
Chęć rozwijania zainteresowań	475	5	3,20	1,049
Smutek	475	5	2,05	1,082
Wewnętrzny przymus	474	6	1,80	1,011
Chęć ucieczki od problemów	474	6	2,16	1,198
Chęć utrzymania kontaktu ze znajomymi	474	6	3,72	1,139
Osamotnienie	474	6	2,01	1,167
Ciekawość aktywności innych osób	473	7	2,96	1,242
Poszukiwanie nowych wrażeń	474	6	2,81	1,249
Chęć bycia „na bieżąco”	474	6	3,42	1,214
Chęć poprawienia sobie nastroju	472	8	3,27	1,184
Poszukiwanie nowych znajomości	475	5	2,69	1,294
Poczucie kontroli nad światem wirtualnym	473	7	2,07	1,253

Źródło: badania własne.

Tabela 2

Motywy podejmowania aktywności w cyberprzestrzeni przez młodzież szkół ponadgimnazjalnych

Motywy aktywności	N		Średnia	Odchylenie standardowe
	Ważne	Braki danych		
Nuda	224	2	3,50	1,042
Chęć rozwijania zainteresowań	224	2	3,37	,943
Smutek	224	2	2,20	1,070
Wewnętrzny przymus	224	2	2,00	1,183
Chęć ucieczki od problemów	224	2	2,20	1,166
Chęć utrzymania kontaktu ze znajomymi	223	3	3,69	1,103
Osamotnienie	223	3	2,09	1,164
Ciekawość aktywności innych osób	223	3	3,03	1,221
Poszukiwanie nowych wrażeń	224	2	2,81	1,246
Chęć bycia „na bieżąco”	224	2	3,47	1,212
Chęć poprawienia sobie nastroju	224	2	3,29	1,176
Poszukiwanie nowych znajomości	224	2	2,27	1,149
Poczucie kontroli nad światem wirtualnym	223	3	1,91	1,244

Źródło: badania własne.

Relacje z rodzicami były kolejnym obszarem istotnym z perspektywy prowadzonych badań. Były one analizowane za pomocą opisu statystycznego częstości. Do kafeterii odpowiedzi została dołączona skala częstości, gdzie: 1 – oznacza nigdy, a 5 – zawsze. Wyniki zaprezentowano w Tabelach 3 i 4.

Tabela 3

Relacje badanej młodzieży z matką

Relacje	N		Średnia	Odchylenie standardowe
	Ważne	Braki danych		
Jest dla mnie przyjacielem	692	14	3,86	1,165
Wspiera mnie w rozwijaniu moich talentów	692	14	3,80	1,222
Kontroluje moje życie i chce dominować	691	15	2,77	1,284
Obwinia mnie i ocenia	687	19	2,36	1,240
Wspólnie uzgadniamy moje plany na przyszłość	693	13	3,11	1,222
Pomaga mi w relacjach z rówieśnikami	689	17	2,30	1,234
Docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich	693	13	4,02	1,131
Tęsknię podczas długiej nieobecności w domu	691	15	3,44	1,398
Reaguje złością i rozczarowaniem na porażki	692	14	2,27	1,229
Podjmując decyzję stosuję się do jej rad	690	16	3,08	1,101
Akceptuje, że nie we wszystkim jestem najlepszy/a	688	18	3,71	1,273

Źródło: badania własne.

Tabela 4

Relacje badanej młodzieży z ojcem

Relacje	N		Średnia	Odchylenie standardowe
	Ważne	Braki danych		
Jest dla mnie przyjacielem	674	32	3,40	1,368
Wspiera mnie w rozwijaniu moich talentów	676	30	3,50	1,385
Kontroluje moje życie i chce dominować	676	30	2,59	1,315
Obwinia mnie i ocenia	675	31	2,30	1,256
Wspólnie uzgadniamy moje plany na przyszłość	675	31	2,82	1,245
Pomaga mi w relacjach z rówieśnikami	676	30	2,02	1,157
Docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich	674	32	3,76	1,334
Tęsknię podczas długiej nieobecności w domu	678	28	3,24	1,462
Reaguje złością i rozczarowaniem na porażki	674	32	2,18	1,229
Podejmując decyzję stosuję się do jej rad	677	29	2,90	1,189
Akceptuje, że nie we wszystkim jestem najlepszy/a	673	33	3,63	1,348

Źródło: badania własne.

Analiza wyników zaprezentowanych w tabeli 3 i 4 wykazała podobieństwo w przypadku relacji młodzieży z matką i z ojcem, które można określić jako konstruktywne i wspierające.

Relacje z rodzicami zostały poddane korelacji z motywami podejmowania aktywności cyberprzestrzeni. Dane zebrane za pomocą 13 punktów autorskiego narzędzia służącego do pomiaru motywów podejmowania aktywności w internecie poddano EFA (eksploracyjna analiza czynnikowa, metoda składowych głównych, rotacja Varimax, $KMO = 0,846$, test Bartletta $\chi^2(78) = 2759,836$). Udało się wyodrębnić 3 interpretowalne czynniki, które określono jako: (1) „ucieczka od nieprzyjemnych emocji”; (2) „społeczne zaangażowanie”; (3) „nuda”. Pierwszy czynnik wyjaśniał 24,135% wariacji i był skorelowany z następującymi punktami kwestionariusza: *chęć ucieczki*

od problemów, smutek, osamotnienie, wewnętrzny przymus (ładunki czynnikowe wszystkie powyżej 0,60). Drugi czynnik wyjaśniał 22,825% wariacji i był skorelowany z następującymi punktami kwestionariusza: *chęć bycia „na bieżąco”*; *ciekawość aktywności innych osób*; *chęć utrzymania kontaktu ze znajomymi*; *poszukiwanie nowych wrażeń*. Trzeci czynnik wyjaśniał 9,420% wariacji i był skorelowany z punktem kwestionariusza: *nuda*. Poniżej zaprezentowano korelacje istotne statystycznie.

Relacje z matką. Motyw „ucieczki od nieprzyjemnych emocji” (na który składają się takie motywy aktywności w internecie, jak: *chęć ucieczki od problemów, smutek, osamotnienie, wewnętrzny przymus*) koreluje ujemnie z takimi relacjami z Mamą, jak: *jest dla mnie przyjacielem* ($r = -0,124$; $p < 0,01$), *wspiera mnie w rozwijaniu moich talentów* ($r = -0,176$; $p < 0,01$), *docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich* ($r = -0,197$; $p < 0,01$), *tęsknię za nią podczas długiej nieobecności w domu* ($r = -0,125$; $p < 0,01$), *podejmuję decyzję stosując się do jej rad* ($r = -0,121$; $p < 0,01$), *akceptuje to, że nie we wszystkim muszę być najlepszy/najlepsza* ($r = -0,190$; $p < 0,01$) oraz dodatkowo z *obwinia mnie i ocenia* ($r = 0,163$; $p < 0,01$) oraz *reaguje złością i rozczarowaniem na moje porażki* ($r = 0,199$; $p < 0,01$).

Motyw „społeczne zaangażowanie” (na który składają się takie motywy aktywności, jak: *chęć bycia „na bieżąco”*; *ciekawość aktywności innych osób*; *chęć utrzymania kontaktu ze znajomymi*; *poszukiwanie nowych wrażeń*) koreluje dodatkowo z *pomaga mi w relacjach z rówieśnikami* ($r = 0,124$; $p < 0,01$) oraz *docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich* ($r = 0,153$; $p < 0,01$) oraz *tęsknię za nią podczas długiej nieobecności w domu* ($r = 0,194$; $p < 0,01$).

Motyw „nuda” koreluje ujemnie z *docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich* ($r = -0,110$; $p < 0,01$), *podejmuję decyzję stosując się do jej rad* ($r = -0,102$; $p < 0,01$) oraz *akceptuje to, że nie we wszystkim muszę być najlepszy/najlepsza* ($r = -0,147$; $p < 0,01$).

Relacje z ojcem. Motyw „ucieczki od nieprzyjemnych emocji” (na który składają się takie motywy aktywności w internecie jak: *chęć ucieczki od problemów, smutek, osamotnienie, wewnętrzny przymus*) koreluje ujemnie z takimi relacjami z Tatą, jak: *jest dla mnie przyjacielem* ($r = -0,177$; $p < 0,01$), *wspiera mnie w rozwijaniu moich talentów* ($r = -0,198$; $p < 0,01$), *docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich* ($r = -0,219$; $p < 0,01$), *tęsknię za nim podczas długiej nieobecności w domu* ($r = -0,154$; $p < 0,01$), *podejmuję decyzję stosując się do jego rad* ($r = -0,159$; $p < 0,01$), *akceptuje to, że nie we wszystkim muszę być najlepszy/najlepsza* ($r = -0,161$; $p < 0,01$) oraz dodatkowo z *reaguje złością i rozczarowaniem na moje porażki*

($r = 0,161$; $p < 0,01$).

Motyw „społeczne zaangażowanie” (na który składają się takie motywy aktywności, jak: *chęć bycia „na bieżąco”; ciekawość aktywności innych osób; chęć utrzymania kontaktu ze znajomymi; poszukiwanie nowych wrażeń*) koreluje dodatnio z *tęsknię za nim podczas długiej nieobecności w domu* ($r = 0,179$; $p < 0,01$), *docenia moje osiągnięcia i cieszy się z nich* ($r = 0,114$; $p < 0,01$) oraz *podejmuję decyzję stosując się do jego rad* ($r = 0,104$; $p < 0,01$).

Motyw „nuda” – brak korelacji istotnych statystycznie.

Dyskusja wyników i wnioski dla praktyki edukacyjnej

Z przeprowadzonych badań wynika, że mimo iż relacje z ojcem i z matką określić należy jako konstruktywne, to relacje z matką osiągnęły większe średnie niż relacje z ojcem. Koresponduje to z wynikami badań CBOS, według których zdecydowanie najważniejszą osobą w domu dla młodzieży jest matka. To na jej wsparcie przede wszystkim mogą liczyć w trudnych chwilach (60%), ona jest także autorytetem, na uznaniu którego najbardziej im zależy (47%). Co więcej, dla badanej młodzieży jest ona częściej partnerem do rozmowy niż chłopak/dziewczyna czy koledy. Stosunkowo najwięcej osób wskazywało również na matkę jako osobę, która ma największy wpływ na ich styl ubierania się (20%). Rola ojca, w porównaniu z rolą matki (która jest nierzadko jednocześnie autorytetem, pocieszycielem, przyjacielem i doradcą) w tym zakresie jest marginalna. Mimo to, duża grupa uczniów (33%) zalicza ojca (oprócz matki) do osób, na uznaniu których najbardziej im zależy (Roguska 2013, s. 97).

Na podstawie analizy zależności pomiędzy relacjami z rodzicami a motywami podejmowania aktywności w cyberprzestrzeni można powiedzieć, że im bardziej wspierające relacje ze strony matki, tym mniej aktywności w internecie, która ma charakter „ucieczki” od problemów i nieprzyjemnych stanów emocjonalnych. Dodatkowo, jeżeli matka pełni w życiu młodego człowieka rolę przyjaciela (znając jego znajomych) i daje mu pozytywne informacje zwrotne (również w postaci wyrażanych emocji), aktywność jej dziecka w cyberprzestrzeni przyjmuje głównie charakter „społeczny”, czyli służy głównie podtrzymaniu kontaktu ze znajomymi. Również „nuda” jako motyw korzystania z internetu występuje znacznie rzadziej w przypadku dobrych relacji z matką (jest to efekt wspólnie spędzanego czasu wolnego). Podobnie motywy aktywności młodzieży w internecie korelują z relacjami z ojcem. Im bardziej relacje ojciec-dziecko są konstruktywne i wspierające, tym bardziej pełnią funkcję ochronną, przed zagrożeniami świata wirtualnego. Również przyjmowanie przez rodziców roli autorytetu, którego

wskaźnikiem jest podejmowanie przez badanych decyzji uwzględniających rady rodziców, koreluje z konstruktywnym użytkowaniem sieci. Natomiast postawy, które najbardziej wyzwalają motyw „ucieczkowego” korzystania z internetu, to obwinianie i ocenianie dziecka oraz reagowanie złością i rozczarowaniem na jego porażki. Takie zachowania rodziców odbierają poczucie bezpieczeństwa, powodują, że dziecko czuje się niekochane i nieakceptowane, pojawia się smutek oraz lęk przed odrzuceniem, a w konsekwencji chęć rekompensowania niezaspokojonych potrzeb w świecie wirtualnym.

Niewielkie różnice w relacjach między młodzieżą a ojcem i matką wynikają z różnych stylów interakcji, poziomów zaangażowania się w sprawowanie opieki nad nimi, jak również ingerowania w różne formy aktywności dziecka. Mogą być również uwarunkowane zakresem odpowiedzialności czy choćby fizycznej obecności i dostępności ojca i matki, zależnie od potrzeb młodzieży oraz preferowanym i stosowanym stylem wychowania oraz postaw rodzicielskich (Rostowska 2008, s. 49; por.: Parker, Buriel 1998, s. 463-552).

Zakończenie

Codziennie korzystanie z elektronicznych mediów, ich stała obecność w domu rodzinnym może być znaczącym źródłem wspomagającym rodziców w procesie wychowania dzieci, ale również poważnym zagrożeniem (Dyczewski 2005). W przypadku wielu dzieci i młodzieży komputer wypełnia pustkę dnia codziennego, lukę, jaka powstaje w relacjach dziecko-rodzice. Osłabienie więzi emocjonalnej pomiędzy nimi oraz wzajemnych kontaktów interpersonalnych może prowadzić do osamotnienia dziecka w domu rodzinnym. Coraz częściej rodzice są obecni fizycznie przy dzieciach (potencjalni bliscy), ale w swoim myśleniu i emocjonalności przebywają gdzieś indziej, nie koncentrując się na nich (Turkle 2013, s. 327).

Przeprowadzone badania potwierdzają ogromną rolę konstruktywnych i wspierających relacji z rodzicami w przeciwdziałaniu takim motywom korzystania z internetu, jak nuda czy uciekanie od bolesnych emocji, prowadzących niejednokrotnie do patologicznego użytkowania sieci. Skuteczna profilaktyka zagrożeń ze strony cyberprzestrzeni musi uwzględniać wzmacnianie środowiska rodzinnego, w celu kształtowania przyjacielskich więzi rodziców z dziećmi, opartych na zaufaniu, poczuciu bezpieczeństwa oraz afirmacji drugiej osoby, z jej zaletami i wadami. Rodzice powinni również tworzyć sytuacje wychowawcze, w których dziecko uczy się prawidłowego korzystania z komputera i internetu (Tadeusiewicz 2002). W tym zakresie szczególne wyzwania stają przed szkołą, nauczycielami i wychowawcami, którzy w procesie edukacji rodziców (ich pedagogizacji) mają niezwykle ważne zadania. Mieczysław Łobocki zwraca uwagę, że szczególnie ważne jest we współpra-

cy nauczyciela z rodzicami „umacnianie pozytywnych więzi emocjonalnych między nauczycielami, rodzicami i uczniami oraz pedagogizacja rodziców za szczególnym uwypatnieniem potrzeby poszanowania przez nich godności swego dziecka i w ogóle każdego człowieka, jako osoby ludzkiej” (Łobocki 2007, s. 178). Z przeprowadzonych badań wynika, że w ramach prowadzonej w szkole pedagogizacji rodziców w postaci prelekcji, wykładów czy też warsztatów, szczególnie w zakresie podejmowanej problematyki w dziedzinie wychowania należy:

- wyposażyć rodziców w wiedzę z zakresu zagrożeń funkcjonowania młodzieży w „cyfrowym” świecie oraz sposobów nawiązywania, budowania relacji w rodzinie, rozpoznawania potencjału młodzieży, motywowania do rozwoju pasji i zainteresowań oraz aktywnego spędzania czasu wolnego;
- kształtować umiejętności aktywnego słuchania, empatii, rozpoznawania potrzeb i możliwości młodzieży, porozumienia bez przemocy w sytuacjach buntu i konfliktów, budowania więzi w rodzinie, poszukiwania wspólnych zainteresowań oraz konstruktywnego spędzania czasu wolnego wspólnie oraz indywidualnie.

Edukacja rodziców w zakresie potrzeb, możliwości i specyfiki rozwojowej młodzieży, a także przemian społeczno-technologicznych jest niezwykle ważna, bowiem młodzież funkcjonująca coraz częściej w przestrzeni medialnej potrzebuje przewodników i nauczycieli, którzy pomogą „wypłynąć” na „bezpieczne wody” cyfrowego świata. Zatem niezwykle ważna jest edukacja rodziców, która przyczyni się do wzmocnienia czynników chroniących w rodzinie.

Literatura

- BOCHEŃSKA-WŁOSTOWSKA K. (2009), Akademia umiejętności interpersonalnych. 20 spotkań z komunikacją, esPe, Kraków.
- DYCZEWSKI L., (RED.) (2005), Rodzina, dziecko, media, KUL, Lublin.
- FROMM E. (1999), Anatomia ludzkiej destrukcji, Rebis, Poznań.
- GIDDENS A. (2008), Konsekwencje nowoczesności, Eidos, Kraków.
- JAMIESON L., Od rodziny do intymności, [w:] Socjologia codzienności, red. P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska, Znak, Kraków.

- JONSCHER CH. (2001), *Życie okablowane. Kim jesteśmy w epoce przekazu cyfrowego?*, MUZA, Warszawa.
- KAWULA S. (2003), *Mozaikowość rodziny. Szkic do portretu współczesnych form rodzinno-mażeńskich*, Wydawnictwo „Adiaphora”, Olsztyn.
- KOCIK L. (2006), *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków.
- KWAK A. (2005), *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa.
- ŁOBOCKI M. (2007), *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- MAJKOWSKI W. (1997), *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, UJ, Kraków.
- MANAGO A. T., TAYLOR T., GREENFIELD P. (2012), *Me and my 400 Friends: The Anatomy of College Students' Facebook Networks. Thier Communication Patterns and Well-Being*, „Developmental Psychology”, nr 48.
- NOWAK-DZIEMIANOWICZ M. (2012), *Edukacja i wychowanie w dyskursie nauki i codzienności*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- PIKUŁA N. G. (2014), *Rola rodziny w przeciwdziałaniu marginalizacji młodzieży*, [w:] *Polityka społeczna gwarancją ludzi młodych*, red. N. G. Piкуła, OHP, Warszawa.
- PIORUNEK M. (2006), *Transformacje modelu biografii – edukacja i praca w linii życia*, [w:] *Jednostka, społeczeństwo i edukacja w globalnym świecie*, red. A. Cybał-Michalska, WSH, Poznań-Leszno.
- ROGUSKA B. (2013), *Dom rodzinny, rodzice i rówieśnicy w opiniach młodego pokolenia Polaków*, [w:] *Badanie CBOS, Konsumpcja substancji psychoaktywnych przez młodzież szkolną – Młodzież*, www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=673746 [dostęp: 24.07.2015].
- ROSTOWSKA T. (2009), *Małżeństwo, rodzina, praca a jakość życia*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- RUBACHA K. (2008), *Metodologia badań nad edukacją*, PWN, Warszawa.
- PARKE R., BURIEL R. (1998), *Socialization in the Family*, [w:] *Handbook of Child Psychology*, red. W. Damon, John Wiley and Sons, New York.
- TADEUSIEWICZ R. (2002), *Spółeczność Internetu*, PWN, Warszawa.

TURKLE S. (2013), *Samotni razem*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

ZWOLIŃSKI A. (2014), *Między marzeniem a planem. Nowoczesna technika a człowiek*, „*Studia nad Rodziną*”, nr 2(35).

Joanna M. Łukasik
Roman Solecki

**ADOLESCENTS' ACTIVITY ON THE INTERNET AND THEIR
RELATIONS WITH PARENTS. GUIDELINES FOR TEACHERS
RESPONSIBLE FOR PEDAGOGIZATION OF PARENTS**

Keywords: parent-adolescent relations, motives of Internet activity, prevention.

This article addresses the issue of relations between contemporary adolescents (deeply rooted in the cyber world) and their parents. The aim of the study was to explore and describe relations between adolescents and their parents viewed through the prism of the motives of undertaking online activity. The main research question was: What are the relations between adolescents active on the Internet and their parents? In the study, the authors used the questionnaire method. The research encompassed 706 persons, 339 men and 367 women, including: 480 pupils from lower secondary schools (23 classes) and 226 from secondary schools (10 classes).

The research showed that even though the relations with mothers and fathers should be described as constructive, mother-child relations turned out to be better than father-child relations. It is the mother who most frequently supports a child in difficult moments. She is chosen as a conversation partner more frequently than a girlfriend/boyfriend or friends. The mother has the biggest influence on the child's style of dress. The role of the father is marginal in this area. On the basis of the research, it is possible to state that the more supportive the relations with the mother are, the lesser the child's online activity is. Such activity serves as an 'escape' from problems and from unpleasant emotional conditions. Additionally, if the mother plays the role of a friend in a young man's life (knowing their friends), provides positive feedback (also in the form of expressed emotions), the child's activity in cyberspace is of a 'social' nature (mostly staying in touch with friends). Finally, guidelines for teachers' pedagogical work with parents at school were formulated, with the aim of preparing parents for building and maintaining relations with children as an effective tool of preventing Internet addiction.

Joanna M. Łukasik
Roman Solecki

AKTYWNOŚĆ MŁODZIEŻY W INTERNECIE A RELACJE Z RODZICAMI. WSKAZANIA DLA NAUCZYCIELI DO PEDAGOGIZACJI RODZICÓW

Słowa kluczowe: relacje rodzic-młodzież, motywy aktywności internetowej, profilaktyka.

W prezentowanym artykule przedmiotem zainteresowań badawczych uczyniono relacje pomiędzy współczesną młodzieżą – mocno zakorzoną w „cyfrowym” świecie – a rodzicami. Celem przeprowadzonych badań była eksploracja i opis relacji młodzieży z rodzicami przez pryzmat motywów podejmowania przez nich aktywności w Internecie. Główny problem badawczy przyjął postać pytania: Jakie są relacje młodzieży aktywnej w Internecie z rodzicami? W badaniach posłużono się metodą ankiety. Badaniami objęto 706 osób, 339 mężczyzn i 367 kobiet w tym: 480 uczniów z gimnazjum (23 klasy) oraz 226 ze szkół średnich (10 klas).

Z przeprowadzonych badań wynika, że mimo, iż relacje z ojcem i z matką określić należy jako konstruktywne, jednakże relacje z matką okazały się lepsze. Matka jest osobą, od której młodzież najczęściej otrzymuje wsparcie w trudnych chwilach. Ponadto jest ona częściej partnerem do rozmowy niż chłopak/dziewczyna czy koleżdy, a także ma największy wpływ na styl ubierania się. Rola ojca w tym zakresie jest marginalna. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że im bardziej wspierające relacje ze strony matki, tym mniej aktywności w Internecie, która ma charakter „ucieczki” od problemów i nieprzyjemnych stanów emocjonalnych. Dodatkowo jeżeli matka pełni w życiu młodego człowieka rolę przyjaciela (znając jego znajomych) i daje mu pozytywne informacje zwrotne (również w postaci wyrażanych emocji), aktywność jej dziecka w cyberprzestrzeni przyjmuje charakter „społeczny” (głównie podtrzymanie kontaktów ze znajomymi). W części końcowej sformułowano wskazania do pedagogicznej pracy nauczycieli z rodzicami w szkole, w celu przygotowania ich do budowania i podtrzymywania relacji z dziećmi, jako najskuteczniejszemu narzędziu zapobiegania uzależnienia od Internetu.